SECȚIUNEA II.

Canon regional, canon transnațional: arheologii literare în contemporaneitate

CZU:801.73:004
https://doi.org/10.52505/filomod.2025.11

ÎNTRE CONDEI ȘI COMPUTER: EXPLORĂRI DIGITALE ALE UNOR TEXTE NECANONICE

Delia BADEA

ORCID: 0009-0007-7731-4250

Institutul de Cercetări Socio-Umane „Titu Maiorescu”, Academia Română, Filiala Timișoara

Rezumat. *În contextul dezbaterilor actuale privind o reevaluare a metodologiilor tradiționale din sfera studiilor literare, acest articol propune o explorare a potențialului aplicativ al instrumentelor din zona Digital Humanities în analiza unor texte necanonice. Pe acest fundal, studiul de caz propus vizează o reinterpretare critică a prozei lui Ioan Popovici-Bănățeanul printr-o metodologie hibridă, articulată în jurul unei hermeneutici augmentate digital.*

Inspirat de paradigma „lecturii la distanță” (Franco Moretti) și de formula „close reading with computers” (Paul Martin Eve), demersul propus utilizează instrumente de textometrie pentru a combina analiza frecvențială a lexemelor, segmentarea tematică și vizualizarea rețelelor semantice în textele interogate. Opțiunea vectorială va fi aceea de a parcurge drumul dinspre lectura atentă înspre studiile cantitative, mizând pe capacitatea celor din urmă de a confirma, nuanța sau contesta ipotezele interpretative inițiale.

Obiectivul acestei abordări este unul dual: pe de o parte, urmărește să ofere un exemplu concret privind aplicabilitatea metodelor computaționale în analiza textului literar; pe de altă parte, își propune să testeze potențialul unui model hibrid de hermeneutică literară, în care lectura filologică tradițională este susținută și completată de instrumentele analizei computaționale. În acest sens, studiul contribuie la conturarea unei posibile repoziționări epistemologice a cercetării literare, prin reconcilierea criticii literare tradiționale cu noile tehnologii digitale.

Cuvinte-cheie: *Digital Humanities, textometrie, lectură digitală, hermeneutică hibridă, studiu de caz.*

Between Pen and Processor: Digital Explorations of Non-Canonical Texts

Abstract. *In the context of current debates regarding a reevaluation of traditional methodologies in the field of literary studies, this article proposes an exploration of the applicative potential of tools from the Digital Humanities area in the analysis of non-canonical texts. Against this background, the proposed case study aims at a critical reinterpretation of the prose of Ioan Popovici-Bănățeanul through a hybrid methodology, articulated around a digitally augmented hermeneutics.*

Inspired by the paradigm of "distance reading" (Franco Moretti) and the formula of "close reading with computers" (Paul Martin Eve), the proposed methodological approach uses textometric tools to combine frequency analysis of lexemes, thematic segmentation and visualization of semantic networks in the interrogated texts. The vectorial option will be to follow the path from close reading to quantitative studies, relying on the latter's ability to confirm, nuance or challenge the initial interpretative hypotheses.

The objective of this approach is twofold: on the one hand, it aims to provide a concrete example of the applicability of computational methods to literary text, on the other hand, it aims to demonstrate the viability of a hybrid model of literary hermeneutics in which traditional philological reading is doubled and complemented by computational analysis. The study thus marks a possible epistemological repositioning of literary research, through a reconciliation of the traditional critical heritage with new digital tools.

Keywords: *Digital Humanities, textometry, digital reading, hybrid hermeneutics, case study.*

Câteva ancore conceptuale

În ultimele două decenii, sfera studiilor literare a fost profund marcată de emergența conceptului de *Digital Humanities*[1] – un domeniu interdisciplinar care a adus în zona cercetărilor umaniste o serie de instrumente analitice oferite de tehnologia digitală. Această orientare nu doar introduce noi modalități de analiză textuală, dar pune în discuție premisele epistemologice ale hermeneuitcii literare clasice, oferind o deschidere către metode algoritmice, vizualizare de date și interpretare asistată computațional.

Una dintre cele mai influente contribuții în acest sens este cea a lui Franco Moretti (Moretti, 2000; Moretti, 2005) – cel care a propus o abordare *cantitativă* a literaturii, orientată spre detectarea computațională a unor tipare culturale și narative la scară largă, în cadrul unui orizont global așezat sub semnul conceptului de *World Literature*[2]. În opoziție cu citirea atentă, tradițională *(close reading),* lectura de la distanță (*distant reading*) de tip morettian instituie o schimbare fundamentală a focalizării: de la detaliu la structură, de la text la corpus.

---

[1] Termenul „Digital Humanities" a fost popularizat la începutul anilor 2000, în special prin volumul *A Companion to Digital Humanities* (S. Schreibman, R. Siemens și J. Unsworth, 2004). Rădăcinile domeniului se regăsesc însă mai devreme, în proiectul *Index Thomisticus* al lui Roberto Busa (în colaborare cu IBM), inițiat în 1949 și considerat, retrospectiv, primul proiect major de prelucrare digitală a unui corpus umanist. V. (Busa, 1973).

[2] Conceptul de „World Literature" („literatura mondială" sau „literatura universală") desemnează în general ansamblul operelor literare care circulă dincolo de granițele culturale și lingvistice ale spațiului în care au fost create, devenind accesibile și relevante într-un context global. Termenul a fost utilizat pentru prima dată în acest sens de Johann Wolfgang von Goethe și a fost preluat de teoreticieni moderni ai literaturii mondiale precum Pascale Casanova (v. Casanova, 2008), Franco Moretti (Moretti, 2000) sau David Damrosch (Damrosch, 2003).

În aceeași direcție se înscriu și cercetările lui Matthew Jockers (Jockers, 2013), care argumentează la rândul său în favoarea unei astfel de hermeneutici la nivel de corpus. Pe acest fundal, el reinterpretează ideea de istorie literară din perspectiva datelor, propunând o cartografiere statistică a dinamicilor narative și estetice în literatura de expresie engleză (Jockers, 2013). Firul subteran care unește teoriile din această zonă ține de faptul că ele se referă (și se aplică) la o colecție mare de texte – Moretti impunând tocmai în acest context conceptul de *World Literature*.

Demersul de față își propune să testeze viabilitatea aplicării metodelor de lectură computațională unui corpus restrâns de texte marginale[3]. Vom adera, în acest sens, la ceea ce am putea numi, urmând linia propusă recent de Martin Paul Eve[4], un *close reading* computațional (Eve, 2017, pp. 76-104), prin care interpretarea tradițională este dublată de analiza digitală, fără însă a fi înlocuită de aceasta. Nu renunțăm la lectura atentă, ci o completăm.

În acest cadru, lectura textului rămâne esențială, dar este augmentată de posibilitatea testării ipotezelor interpretative prin metode de procesare textuală. Între ecran și text, ne vom așeza instrumentele într-o zonă a interstițialului – într-un spațiu în care intuiția critică e sprijinită de vizualizare, unde ipotezele devin cuantificabile, iar ambiguitatea e cartografiabilă.

Concret, metodologia acestui demers trasează o traiectorie în spirală: analiza cantitativă propusă în continuare a urmat unei lecturi atente, în cheia unei interpretări hermeneutice clasice. Fiecare pas computațional a fost dublat de o recalibrare interpretativă, în spiritul modelului propus de Paul Martin Eve (Eve, 2017).

În acest context metodologic, vom apela la platforma Voyant Tools – o aplicație de textometrie „open acces" care permite generarea automată de reprezentări vizuale și statistici lexicale. Platforma facilitează extragerea de date lexicale, generarea de vizualizări tematice, identificarea de co-ocurențe semantice și analizarea distribuției termenilor în interiorul unui corpus.

Ioan Popovici Bănățeanul. O (re)lectură digitală

Proza scurtă a lui Ioan Popovici Bănățeanul – corpusul pe care se fundamentează acest studiu de caz – rămâne una puțin explorată, deși este profund relevantă pentru înțelegerea interimperialității[5] și a tensiunilor generate de integrarea periferiilor

[3] Corpusul acestui studiu de caz e reprezentat de nuvelele lui Ioan Popovici Bănățeanul reunite sub titlul *Din viața meseriașilor* (v. Badea, 2016).

[4] Profesor de literatură și științe umaniste digitale la Birkbeck College, University of London, Martin Paul Eve este unul dintre numele de referință din ultimii ani în abordarea computațională a studiilor literaturii. Este co-fondator, alături de Caroline Edwards, al Open Library of Humanities (OLH).

[5] Conceptul de *interimperialitate* l-am preluat din teoria formulată de Laura Doyle (Doyle, 2020) și traduce o semantică a interferențelor și a hibridizărilor produse de o istorie „creolizată", specifică periferiilor mitteleuropene – sens consacrat și de studiul cercetătoarelor A. Pârvulescu și M. Boatcă asupra creolizării modernului (Pârvulescu, Boatcă, 2024).

mitteleuropene în circuitul modernității capitaliste. În studiul introductiv care prefațează ediția critică ce recuperează scrierile prozatorului bănățean (Badea, 2016), se regăsesc trasate principalele tipare ce configurează aceste texte. Cu o supratemă centrată pe viața micilor meșteșugari bănățeni de la sfârșitul secolului al XIX-lea și aducând în prim plan o spațialitate a interstițiului – unde structuri arhaice coexistă și interferează cu elemente ale incipientei industrializări urbane – prozele investighează o lume tradițională, profund ancorată în valorile creștine, pusă față în față cu provocările modernității. Demersul care urmează își propune să investigheze în ce măsură tiparele tematice și stilistice identificate prin lectura hermeneutică tradițională sunt confirmate, nuanțate sau chiar contestate de o abordare digitală aplicată corpusului narativ propus. Pe această direcție și pornind de la premisa că abordările computaționale „oferă date și nu interpretări" (Moretti, 2005, p. 9), ne propunem să explorăm modul în care instrumentele digitale pot contribui la înțelegerea operei literare, fără a înlocui interpretarea critică tradițională.

Un prim element relevant generat de softul de analiză computațională rezultă din analiza frecvenței lexemelor în proza scurtă a lui Ioan Popovici Bănățeanul. În acest sens, *Figura 1* reproduce diagrama ierarhică a celor mai frecvente cuvinte din corpusul analizat, oferind o perspectivă cantitativă asupra discursului narativ interogat:

Ioan Popovici Bănăţeanul. Nuvele – ciclul *Din-Viaţa-meseriaşilor*

This corpus has 1 document with 47,073 total words and 5.638 unique word forms.

Vocabulary Density: 0.120

Readability-Index: 6.576

Average Words Per Sentence: 28.45

Most frequent words in the corpus:

- → și (2524); de (1508); să (1459); nu (1020); se (866); la (783); în (737); i (724); a (698); că (695); cu (671); mai (632); o (616); pe (527); ce (493); dar (426); el (374); ca (354); fi (307); din (296); îi (290); era (257); ar (252); s (250); când (245); lui (241); ea (239); un (234); iar (234); n (231); cum (215); eu (213); l (212); ei (206); am (206); aşa (203); te (189); e (189); le (175); ai (173); ți (163); **maistor (162)**; tot (159); mă (159); tu (156); dacă (156); apoi (156); bine (155); își (150); îl (144); nici (142); însă (141); mi (140); lenea (138); căci (126); care (123); sandu (116); **dumnezeu (110)**; parcă (109).

Fig. 1. Cele mai frecvente 60 de cuvinte în proza scurtă a lui Ioan Popovici Bănăţeanul

Această ierarhizare preliminară a lexemelor, realizată pe baza frecvenței lor în corpusul analizat, trebuie supusă unei etape de rafinare. Această fază urmărește excluderea elementelor lingvistice lipsite de conținut semantic propriu-zis – pronume personale (atât forme accentuate, cât și neaccentuate) și nume proprii – mai precis cele care desemnează personaje.

Ulterior acestei filtrări, se conturează o imagine relevantă a principalilor termeni recurenți din textele interogate: substantivul comun *maistor* înregistrează 162 de apariții, fiind urmat de substantivul propriu *Dumnezeu*, cu 110 apariții. *Figura 2* ilustrează, distribuția grafică a celor doi termeni care s-au desprins ca fiind dominanți în discursul narativ propus de Ioan Popovici Bănățeanul:

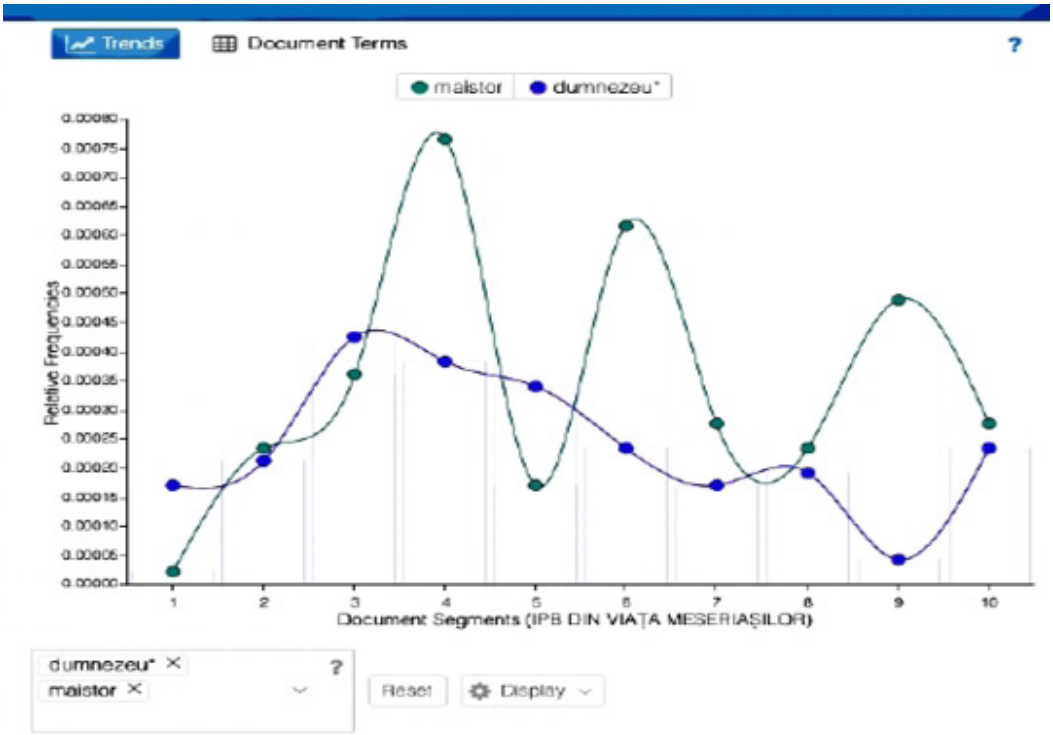

Fig. 2. Graficul distribuţiei termenilor dominanţi în corpus

În graficul prezentat mai sus axa orizontală conține o segmentare a corpusului în zece unități egale, facilitând astfel o analiză distributivă a frecvenței lexicale. Pe baza acestei reprezentări, se poate formula o primă observație interpretativă: termenii *maistor* și *Dumnezeu* apar cu o regularitate remarcabilă de-a lungul întregului ciclu narativ *Din viața meseriașilor*. Această distribuție constantă sugerează o omogenitate tematică și semantică în construcția discursului literar al lui Ioan Popovici Bănățeanul, relevabilă prin lentila studiilor de tip Digital

Humanities. Ea vine să confirme o preeminență a imaginarului social și religios în textele interogate, deja sesizată de discursul hermeneutic tradițional.

Frecvența înaltă a substantivului „maistor" are aici o dublă justificare. Pe de o parte, rezultatul statistic afișat de softul utilizat reprezintă, așa cum am afirmat deja, o (re)confirmare a unei suprateme recunoscută ca definind nuvelistica lui Ioan Popovici Bănățeanu în ansamblul său – viața micilor meseriași din Banatul secolului XIX. Din punctul de vedere al viabilității paradigmei Digital Humanities, acest prim rezultat poate fi cuantificat așadar cu ușurință în categoria ipotezelor validate prin metode cantitative. Prin cuantificare, se confirmă ceea ce cercetările hermeneutice au semnalat: prezența semnificativă a „maistorului" în discursul narativ nu este doar lexicală, ci și tematică și simbolică.

O observație se impune aici. Dincolo de modelarea tematică generată de câmpul semantic aferent conceptului relevat drept „câștigător" de analiza statistică – o direcție de altfel (supra)exploatată de discursurile hermeneutice (atâtea câte s-au îndreptat asupra unui autor extracanonic) –, o abordare din perspectivă etimologică a termenului „maistor" poate genera, la rându-i, un discurs relevant. Adaptare a termenului german „Der Meister"[6], conceptul închide în sine și reproiectează imaginea unui spațiu banatic ca (fostă) parte a Imperiului austro-ungar. Pe aceeași filieră germanică, o întreagă serie de regionalisme completează câmpul semantic al breslelor lugojene (*lederi, șogârț, bancrot, farbă, herberg, peț, șpoarcasă* etc.) și vin să surprindă, în cazul nuvelelor studiate, specificul comunității evocate. E o lume a meseriașilor din târgurile de provincie ale Banatului, trăind la margine de Imperiu și care metabolizează în propriul mod suprapunerea brutală a formulelor industrializării și capitalismului peste stratul bine așezat al unor tradiții înrădăcinate de secole.

Pe de altă parte, vom observa că dominanța lexicală a termenului „maistor" este în mare parte determinată de prezența sa în interiorul unor formule de adresare consacrate, în asociere cu nume proprii (*maistore Ghiță*, *maistore Dinu* etc.). Revenind la graficul generat de analiza de textometrie propusă și reaplicând un nou principiu de rafinare – respectiv excluderea tuturor ocurențelor în care „maistor" figurează în astfel de contexte (formule de adresare extrem de frecvente în economia nuvelelor: „*maistor(e) Ghiță*" – 55 apariții, „*maistor(e) Dinu*" – 38 de apariții „*maistor(e) Ioța*" – 10 apariții) –, vom obține o nouă imagine grafică a corpusului, în care termenul cu cea mai mare frecvență rămâne „*Dumnezeu* – cu 113 apariții[7].

---

[6] Máistor (reg.) – V. Máistru, *maiștri,* s. m. (germ. *Meister*) 1. Cel care are și practică o meserie; meșter; meseriaș; persoană calificată care conduce o secție productivă. 2. Om cu talent, cunoștințe și experiență într-un domeniu. Cf. DEEX, București, Editura Corint, 2009, s. v.

[7] De notat faptul că softul contorizează forme fixe ale lexemelor. Dacă adăugăm și formele de vocativ prezente în text („Dumnezeule") numărul total de ocurențe este 113, nu 110, așa cum afișează graficul menționat.

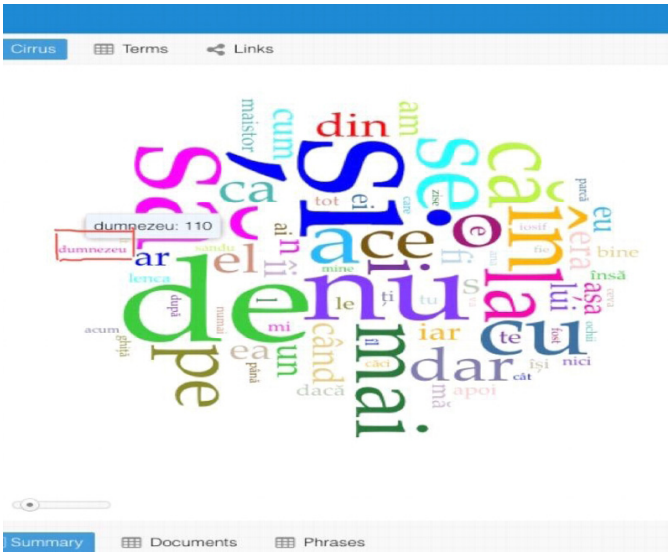

Fig. 3. Cele mai frecvente 75 de cuvinte în corpusul analizat (*Word Cloud*)

În fine, într-o următoare etapă vom constata că, în urma secționării corpusului în cele șase nuvele ale ciclului *Din viața meseriașilor* (texte care, în această etapă, se constituie în subiecte individuale ale analizei statistice), termenul *Dumnezeu* își păstrează poziția de lexem dominant în cazul a două dintre nuvele (*După un an de jale* – Fig. 4, respectiv *Un sfârșit jalnic* – Fig. 5):

Ioan Popovici Bănăţeanul - *După un an de jale*

Vocabulary Density: 0.164

Readability Index: 6.131

Average Words Per Sentence: 34.5

Most frequent words in the corpus:

- → și (785); să (518); de (409); nu (342); a (323); i (277); o (224); că (223); mai (213); se (212); la (212); în (197); cu (197); pe (153); ce (152); lenca (138); dar (129); ca (116); ar (113); fi (111); s (100); ea (96); el (94); n (83); le (83); îi (83); ei (81); din (80); era (79); cum (78); iar (76); însă (72); când (71); văduva (68); ţi (68); iosif (68); eu (68); așa (68); vasi (61); lui (61); l (61); dacă (61): dumneata (57); e (56); maistor (54); nici (53); am (52); care (51); un (50); parcă (48); căci (48); te (46); ai (46); mult (43); mi (43); mă (39); acum (39); fie (38); avea (37); **dumnezeu (32)**.

Fig. 4. Cele mai frecvente cuvinte în nuvela *După un an de jale*

Ioan Popovici Bănăţeanul – *Un sfârşit jalnic*

This corpus has 1 document with 8,816 total words and 2,106 unique word forms.

Vocabulary Density: 0.239

Readability Index: 6.395

Average Words Per Sentence: 26.1

Most frequent words in the corpus:

- → şi (460); de (299); să (211); se (180); nu (166); că (158); la (143); în (135); i (129); cu (125); o (108); ce (100); mai (98); pe (89); el (87); a (83); am (73); dar (72); ghiţă (68); tu (64); un (61); maistor (59); te (51); din (51); n (49); iar (46); **dumnezeu (45)**; fi (43); eu (43); ca (43); când (42); s (40); mi (40); lui (37); e (37); mă (36); l (36); apoi (36); ai (36); era (34); după (34); tot (33); ea (33); d (33); căci (33); îi (30); veto (29); gică (29); aşa (29); bine (28); ar (27); ţi (26); nici (25); le (25); îl (25); cum (25); noi (24); zise (23); pre (23).

Fig. 5. Cele mai frecvente cuvinte în nuvela *Un sfârşit jalnic*

Pentru celelalte nuvele, situația e următoarea: *De la târg* (Fig. 6) înregistrează pe primele două poziții termenii „târguri”/ „târg” (10 + 9 = 19 apariții), respectiv „Dumnezeu” (13 apariții), păstrând, așadar aceeași arie semantică.

În cazul celor două nuvele omonime (*Din lume*) constatăm că, în timp ce *Din lume* I (Fig. 7) impune o serie de trei termeni din câmpul semantic al spațiului familial: „casa”/ „acasă” (15 + 6 = 21 apariții), „mama” (13 apariții), „tata” (11 apariții), cealaltă nuvelă – *Din lume* II (Fig. 8) – aduce pe prima poziție termenii „birt”/ „birtaș” (23 de apariții), urmați de: „oameni” (14 apariții), respectiv „cojocari” (10 apariții) și „lederi” (9 apariții).

În fine, în cazul nuvelei *În lume* (Fig. 9), termenii lucru/lucrătoare[8] se impun, cumulând 77 de apariții.

Ioan Fopovici Bănăţeanul – *De la târg*

This corpus has 1 document with 3,484 total wordsJand 1.096 unique word forms.

Vocabulary Density: 0.315

[8] Termenul „lucrătoare” e folosit în proza lui Ioan Popovici Bănățeanul cu sensul de „atelier”.

Readability Index: 6.472

Average Words Per Sentence: 29.5

Most frequent words in the corpus:

- → şi (731); a (70); mai (42); i (42); o (39); s (24); aşa (19); l (18); fost (17); e (16); n (15); apoi (14); **dumnezeu (13)**; **târguri (10)**; îşi (10); vezi (9); **târg (9)**; lână (9); kândofi (9); îţi (9); cocărţău (9); om (8); mare (8); jos (8); era (8); păcurar (7); însă (7); împăratul (7); cele (7); ba (7); zidit (6); va (6); trăsura (6); ştiu (6); retezat (6); păcurarul (6); omul (6); lumea (6); dumneata (6); cea (6); altul (6); zise (5); ţi (5); ştii (5); ştie (5); rău (5); ochii (5); gura (5); grof (5); făcut (5); drumul (5); deva (5); decât (5); birt (5); atunci (5); alta (5); ajuns (5); zici (4); zic (4).

Fig. 6. Cele mai frecvente cuvinte în nuvela *De la târg*

Ioan Popovici Bănăţeanul – *Din lume* (*I*)

This corpus has 1 document with 4,148 total words and 1,213 unique word forms.

Vocabulary Density: 0.292

Readability Index: 7.299

Average Words Per Sentence: 25.4

Most frequent words in the corpus:

- → şi (247); mai (67); o (65); i (42); a (38); era (36); ghiţă (35); l (28); îşi (17); lae (16); ana (16); **casă (15)**; vedea (4); apoi (l4); ţi (13); **mamă (13)**; e (12); **tată (11)**; parcă (11); zise (10); fost (10); capul (10); uita (9); erau (9); aşa (9); afară (9); uşa (8); uită (8); putea (8); ochii (8); nimic (8); multe (8); moşul (8); m (8); frig (8); flămând (8); du (8); atâta (8); va (7); sufletul (7); s (7); lumină (7); întoarse (7); ieşi (7); **dumnezeu (7)**; două (7); viaţa (6); tare (6); plângă (6); părea (6); niste (6); mâinile (6); mare (6); lume (6); încet (6); faţa (6); copilul (6); acasă (6); abia (6).

Fig. 7. Cele mai frecvente cuvinte în nuvela *Din lume* (I)

Ioan Popovici Bănăţeanul – *Din lume* (*II*)

This corpus has 1 document with 4,497 total word sand l,247 unique word forms.

Vocabulary Density: 0.277

Readabilits Index: 6.202

Average Words Per Sentence: 27.1

Most frequent words in the corpus:

- → şi (205); i (61); mai (54); ioţa (52); lae (48); o (47); a (39); e (27); aşa (26); s (20); n (20); **birt (20)**; apoi (9); era (17); zise (15); iulia (15); **oameni (14)**; nana (14); l (14); înşă (13); numai (12); ho (12); **birtul (12)**; **birtaşul (11)**; ba (11); îşi (10); dobra (10); **cojocarii (10)**; ţi (9); trebuie (9); ştii (9); masă (9); **lederii (9)**; vezi (8); uită (8); lucru (8); iulio (8); fiindcă (8); erau (8); cioară (8); bani (8); venea (7); vasi (7); puţin (7); lasă (7); ioţo (7); decât (7); acasă (7); vor (6); va (6); uşa (6); spus (6); plecat (6); om (6); ochii (6); oaspeţi (6); nume (6); nimic (6); mumă (6).

Fig. 8. Cele mai frecvente cuvinte în nuvela *Din lume* (II)

Ioan Popovici Bănăţeanul – *În lume*

This corpus has 1 document with 11,892 total words and 2,292 unique word forms.

Vocabulary Density: 0.193

Readability Index: 7.157

Average Words Per Sentence: 25.7

Most frequent words in the corpus:

- → şi (654); să (406); de (367); nu (266); se (239); în (211); i (173); la (167); mai (158); cu (155); că (146); a (145); o (133); pe (125); ce (123); sandu (116); dar (101); ca (99); el (97); îi (95); fi (86); era (83); din (82); lui (79); când (77); ar (69); îşi (61); n (60); s (59); un (55); l (55); măistoriţa (53); ea (53); aşa (52); ana (52); ai (52); îl (50); iar (50); eu (49); cum (47); **lucru (46)**; maistor (43); bine (43); ţi (42); ei (42); dinu (42); te (41); e (41); am (39); parcă (37); dacă (37); tot (34); nici (34); însă (34); tu (32); mă (32); care (32); le (31); **lucrătoare (21)**;/**lucrătoarea (10)**.

Fig. 9. Cele mai frecvente cuvinte în nuvela *În lume*

O privire de ansamblu asupra rezultatelor generate de investigația cantitativă evidențiază faptul că majoritatea termenilor relevanți pot fi coerent integrați celor două suprateme care traversează textele lui Ioan Popovici Bănățeanul: *credința* și *imaginarul târgului mic provincial*. Sunt termeni care fie reflectă apartenența nuvelelor la tematica vieții meseriașilor bănățeni (*lucru, lucrătoare, leder, cojocari*), fie susțin structura binară sacru/profan ce fundamentează construcția narativă a textelor interogate (*Dumnezeu, biserică, birt*).

Prin urmare, investigarea prozei lui Ioan Popovici Bănățeanul din perspectiva unor date computaționale vine să confirme ipoteza hermeneutică impusă de lectura critică a acestor texte. Imaginarul religios care iese la iveală în proza analizată se naște la răscrucea mai multor realități: contextul istoric, cultural și ideologic al sfârșitului de secol XIX, tradițiile, valorile și mentalul colectiv specific unei lumi trăitoare la marginea unui Imperiu în agonie, dar și erodarea formelor dominante de credință creștină, odată cu pătrunderea în această lume a procesului industrializării – toate aceste elemente și-au pus amprenta asupra discursului narativ propus de nuvelele lui Ioan Popovici Bănățeanul.

Considerăm că datele statistice astfel obținute constituie argumentul cantitativ necesar pentru validarea ipotezei propuse la începutul acestui studiu de caz. Ele vin să pună în evidență principalele elemente redundante ale prozei lui Ioan Popovici devenite, prin lentila acestei lecturi reînnoite, markeri ai apartenenței la un discurs de tip identitar în care elementul spiritual rămâne reperul fundamental.

Concluzii

Obiectivul unei astfel de abordări a fost acela de a oferi o mostră concretă a modului în care instrumentele *Digital Humanities* pot fi aplicate și pot contribui la revalorizarea unor texte necanonice, demonstrând astfel viabilitatea unei hermeneutici digitale integratoare. În cazul unui autor precum Ioan Popovici-Bănățeanul, această perspectivă digitală s-a suprapus unei (re)lecturi dincolo de prejudecățile canonului, orientată spre rețele lexicale, nuanțe tematice și patternuri narative.

Dincolo de funcționalitatea sa tehnică, platforma Voyant Tools s-a dovedit a fi în acest context un mediator viabil între lectura clasică și cea asistată digital, facilitând o abordare hibridă a textului literar. Menită să confirme sau să nuanțeze ipoteze critice deja afirmate, abordarea propusă în acest demers deschide noi unghiuri de lectură, demonstrând viabilitatea unui model hibrid de hermeneutică literară în care textometria – cu graficele și cifrele sale – nu stă în opoziție cu lectura filologică atentă ci, dimpotrivă, o potențează.

În fine, din această intersectare între rigurozitatea cantitativă și profunzimea lecturii a rezultat o hermeneutică literară multidimensională, în care frecvențele lexicale au relevat noi nuanțe de interpretare și contextualizare. Abordată ca mecanism de confirmare a unor ipoteze hermeneutice critice, analiza digitală propusă în acest demers s-a dovedit a fi mai puțin un verdict și mai mult spațiul unei interogații: ce ne spune textul, dincolo de ceea ce ne lasă să citim?

Referințe bibliografice:

1. BADEA, Delia (ed.). *Ioan Popovici Bănățeanul. Scrieri, I.* Ediție critică, text stabilit, studiu introductiv, tabel cronologic, notă asupra ediției, note, glosar, bibliografie, opinii și anexe de Delia Badea, Timișoara: Editura David Press Print, 2016, 290 p. ISBN 978-606-8643-73-1.

2. BUSA, Roberto. *Index Thomisticus*, Stuttgart: Frommann-Holzboog, 1973, 45 p.

3. CASANOVA, Pascale. *La République mondiale des Lettres,* Points, 2008, 504 p. ISBN 2757809989.

4. DAMROSCH, David. *What is World Literature?*, Princeton: Princeton University Press, 2003, 344 p. ISBN 9780691049861.

5. DOYLE, Laura. *Inter-imperiality: Vying Empires, Gendered Labor, and the Literary Arts of Alliance,* Duke University Press, 2020, 392 p. ISBN 978-1-4780-1261-0.

6. EVE, Paul Martin. Close Reading with Computers: Genre Signals, Parts of Speech, and David Mitchell's Cloud Atlas. *SubStance*, Vol. 46, Number 3, 2017 (Issue 144), pp. 76-104. https://doi.org/10.1353/sub.2017.0033; accesat: 2025-02-04.

7. JOCKERS**,** Matthew. *Macroanalysis: Digital Methods and Literary History,* Champaign: University of Illinois Press, 2013, 328p. ISBN 978-0-252-09476-7.

8. MORETTI, Franco. Conjectures on world literature. *New Left Review*, 1, 2000, p. 54-68.

9. MORETTI, Franco. *Graphs, maps, trees. Abstract Models for a literary History*, London: Verso, 2005, 119 p. ISBN 1844670260, 9781844670260.

10. MURARIU, Dorin. *Literatura Banatului. Metamorfozele personajului,* Timișoara: Waldpress, 2015, 521 p. ISBN 978-606-614-092-8.

11. PÂRVULESCU, A., BOATCĂ, M. *Creolizarea modernului. Transilvania la răscrucea imperiilor,* trad. din limba engleză de Ciprian Șulea, Sibiu: Editura Universității „Lucian Blaga", 2024, 249 p. ISBN 978-606-12-1978-0.

12. SCHREIBMAN S., SIEMENS, R., UNSWORTH, J.(ed.). *A Companion to Digital Humanities*, Oxford: Wiley-Blackwell, 2008, 640 p. ISBN-10: 1405168064.